

طرح‌های پژوهشی

شرح قانون اساسی

۶

سرشناسه:	عبداللهی، حسین، ۱۳۶۶- abdollahi , Hosein
عنوان قراردادی:	ایران. قانون اساسی (جمهوری اسلامی) Iran. Qanun assasi (Jomhuri Eslami)
عنوان و نام پدیدآور:	شرح قانون اساسی: فصل نهم- قوه مجریه؛ ریاست جمهوری و وزرا/نویسندگان: ابوالفضل درویشوند و حسین عبداللهی؛ زیر نظر عباسعلی کدخدایی.
مشخصات نشر:	تهران: شورای نگهبان، پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری:	۱۴۴ ص.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۸۳۷۸-۳۱-۰
وضعیت فهرست نویسی:	فپیا
مندرجات:	ج. ۱. اصول ۱۱۳، ۱۲۳ و ۱۲۷
موضوع:	قانون اساسی -- ایران
موضوع:	Constitutions -- Iran
موضوع:	قوه مجریه -- ایران
موضوع:	Executive power -- Iran
شناسه افزوده:	درویشوند، ابوالفضل، ۱۳۶۳ -
شناسه افزوده:	کدخدایی، عباسعلی، ۱۳۴۰ -
شناسه افزوده:	Abbas-alì, Kadkhodaae
شناسه افزوده:	شورای نگهبان. پژوهشکده شورای نگهبان
رده بندی کنگره:	۴۱۳۹۸ ش ۲ع / ۲۰۷۰ / KMH
رده بندی دیویی:	۳۴۲/۵۵۰۲۳
شماره کتابشناسی ملی:	۵۶۳۲۱۶۰

پژوهشگاه شورای نگهبان

شرح قانون اساسی

فصل نهم - قوه مجریه

ریاست جمهوری و وزرا (جلد اول؛ اصول ۱۱۳، ۱۲۳ و ۱۲۷)

زیر نظر دکتر عباسعلی کدخدایی

استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

نویسندگان: دکتر ابوالفضل درویشوند و دکتر حسین عبداللهی

شرح قانون اساسی

فصل نهم - قوه مجریه

ریاست جمهوری و وزرا (جلد اول؛ اصول ۱۱۳، ۱۲۳ و ۱۲۷)

زیر نظر دکتر عباسعلی کدخدایی

استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

نویسندگان: دکتر ابوالفضل درویشوند و دکتر حسین عبداللهی

• ناشر: انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان • نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۸
• شمارگان: ۵۰۰ نسخه • بها: ۲۳۰۰۰ تومان • شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۷۸-۳۱-۰

• همه حقوق برای انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان محفوظ است.
• نشر و تکثیر تمام یا بخشی از اثر به هر شکل،
بدون کسب اجازه کتبی از انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان ممنوع است.

تهران، خیابان شهید سپهبد قرنی، کوچه شهید دهقانی نیا، پلاک ۱۲
صندوق پستی: ۱۳۱۴۵-۱۴۶۳

تلفن: ۰۲۱-۸۸۳۲۵۰۴۵ • نمایز: ۰۲۱-۸۸۳۲۵۰۸۰

www.shora-rc.ir

nashr@shora-rc.ir

فهرست

- پیشگفتار ۹
- مقدمه (دکتر عباسعلی کدخدایی) ۱۱
- شرح اصل یکصد و سیزدهم قانون اساسی (دکتر حسین عبداللهی) ۱۵
- چکیده ۱۷
- مقدمه ۱۹
۱. سوابق اصل از بعد تقنین و اجرا ۲۱
۲. سلسله مراتب مقامات رسمی ۲۶
۳. مسئولیت اجرای قانون اساسی ۲۹
- نقد رویکردهای فوق ۳۷

۴۱.....	تبيين رویکرد برگزیده
۴۷.....	۴. ریاست قوه مجریه
۵۳.....	فهرست منابع
۵۷.....	شرح اصل یکصد و بیست و سوم قانون اساسی (دکتر ابوالفضل درویشوند).....
۵۹.....	چکیده
۶۱.....	مقدمه
۶۵.....	۱. مبانی توشیح قوانین
۷۰.....	۲. تحلیل موضوع
۸۷.....	نتیجه
۸۹.....	فهرست منابع
۹۳.....	شرح اصل یکصد و بیست و هفتم قانون اساسی (دکتر حسین عبداللهی).....
۹۵.....	چکیده
۹۷.....	مقدمه
۱۰۰.....	۱. ضرورت های وضع اصل
۱۰۴.....	۲. ماهیت اعطای صلاحیت به نماینده ویژه و آثار آن
۱۰۷.....	۳. حدود صلاحیت نماینده ویژه
۱۱۱.....	۴. نظارت بر تصمیمات نماینده ویژه

فهرست ۷

۵. دوام و بقای صلاحیت ۱۱۴
۶. مفاهیم «ضرورت» و «موارد خاص» ۱۱۶
۷. نکاتی درباره اصل ۱۲۰
۸. بررسی رابطه اصل یکصد و بیست و هفتم قانون اساسی با سایر اصول ۱۲۳
۹. بررسی برخی از تصویب نامه های تعیین نماینده ویژه ۱۲۶
- جمع بندی و تحلیل نهایی ۱۳۵
- فهرست منابع ۱۳۷

پیشگفتار

اهمیت و جایگاه شورای نگهبان بر کسی پوشیده نیست و بیان تأکیدات مصرح در قانون اساسی، بیانات امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) در خصوص اهمیت و جایگاه این نهاد در این مجال اندک نمی‌گنجد.

پژوهشکده شورای نگهبان به عنوان بازوی مشورتی حقوقی شورای نگهبان، علاوه بر ارائه نظرات مشورتی به شورای نگهبان در خصوص انطباق مصوبات مجلس شورای اسلامی و اساسنامه‌های مصوب دولت با قانون اساسی، به مطالعات نظری، راهبردی و کاربردی در خصوص موضوعات مختلف حقوق اساسی می‌پردازد. پژوهشکده، در این مسیر با استفاده از نیروهای جوان و مستعد دانشگاهی و حوزوی، موضوعات مختلف مورد نیاز جامعه علمی و مرتبط با صلاحیت‌های شورای نگهبان و همچنین نیازهای پژوهشی شورای نگهبان را شناسایی کرده و به ترتیب اولویت در دستور کار قرار داد که ثمرات آن در قالب مقالات علمی - پژوهشی، گزارش‌های پژوهشی، گزارش‌های کارشناسی و کتاب‌های مختلف به جامعه علمی و شورای نگهبان تقدیم شده است.

کتاب حاضر نیز یکی از ثمرات فعالیت‌های علمی پژوهشکده شورای نگهبان است که اکنون در منظر جامعه علمی قرار می‌گیرد. شایسته است که در اینجا از زحمات استاد گرانقدر آقای دکتر عباسعلی کدخدایی و تمامی پژوهشگرانی که تألیف مقالات این مجموعه را برعهده داشتند، صمیمانه تشکر کرده و از خداوند متان برای آن‌ها توفیق روزافزون طلب کنیم. به یقین اگر همکاری نامبردگان و همچنین کوشش عوامل اجرایی از جمله مسئول انتشارات، ویراستار، صفحه‌آرا و همه عزیزانی که در آماده‌سازی این کتاب سهم داشتند نبود، امروز شاهد به ثمر نشستن این تلاش علمی نبودیم. در انتها با عنایت به مصون نبودن محصولات بشری از جمله این تلاش علمی از خطا و اشکال، از همه صاحب‌نظران و اندیشمندان تقاضا نمودیم از ارائه نظرات صائب خویش در راستای ارتقای کیفیت این اثر و سایر فعالیت‌های پژوهشکده دریغ نورزند.

و من الله التوفیق و علیہ التکلان

پژوهشکده شورای نگهبان

بهار ۱۳۹۸

مقدمه

امروزه وجود قانون اساسی یکی از ملزومات حکومت محسوب می‌شود. قانون اساسی هر کشور بیانگر آمال و اهداف ملت، چارچوب‌ها و ضوابط کلی مدنظر و ساختارهای اساسی حکومت آن کشور است. در ایران نیز اولین قانون اساسی پس از نهضت مشروطه به تصویب رسید و بعد از مدت کوتاهی متمم قانون اساسی نیز تهیه شد که این دو، تا پیروزی انقلاب اسلامی معتبر بودند.

حضرت امام خمینی (ره)، رهبر انقلاب اسلامی، از پیش از پیروزی انقلاب به فکر تهیه قانون اساسی بودند و فرمان تهیه پیش‌نویس قانون اساسی را به برخی از صاحب‌نظران دادند. این پیش‌نویس پس از فراز و فرودها و با تغییراتی، به مجلسی مرکب از منتخبان مردم با نام «مجلس بررسی نهایی قانون اساسی» ارائه و با اصلاحات و الحاقات و تغییرات متعددی تصویب شد و به عنوان «قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران» به تصویب مردم و تأیید امام خمینی (ره) رسید. اولین قانون اساسی پس از انقلاب اسلامی با گذشت ده سال از اجرا، بنا به دستور امام خمینی (ره) بازنگری شد و با رأی مثبت مردم و تأیید رهبر معظم انقلاب، تاکنون مُجراست.

به تصریح نخستین عبارت مقدمه قانون اساسی، «قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مبین نهادهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه ایران بر اساس اصول و ضوابط اسلامی است که انعکاس خواست قلبی امت اسلامی می باشد». در اصول متعدد قانون اساسی نیز تأثیر اصول و موازین اسلامی کاملاً آشکار است. البته این بدان معنا نیست که در تدوین این قانون، از تجربیات بشری بهره‌ای برده نشده، بلکه بنا بر استفاده از آورده‌های نقلی و عقلی در کنار هم و مزج آن‌ها بوده است. از این رو در تبیین این قانون ضروری است به مبانی عقلی و نقلی اصول قانون اساسی نیز توجه کرد، امری که در تبیین اصول قانون اساسی کمتر مدنظر قرار می‌گیرد. بی‌توجهی به مبانی انقلاب اسلامی در تبیین و تشریح اصول قانون اساسی برآمده از دل انقلاب، موجب تفاسیری مغایر با متن و روح آن می‌شود.

با توجه به گذشت قریب به چهار دهه از اجرای قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و ایجاد رویه‌هایی در این خصوص از سوی مجریان از جمله قوای سه‌گانه، شورای نگهبان، مجمع تشخیص مصلحت نظام و ...، توجه به این رویه‌ها و تحلیل آن‌ها می‌تواند در تبیین اصول قانون اساسی و تفسیر این قانون مؤثر باشد. همچنین با توجه به جایگاه شورای نگهبان در تفسیر قانون اساسی و نیز نظارت بر مصوبات مجلس از جهت عدم مغایرت با موازین شرع و قانون اساسی، نظرات این شورا در این میان از جایگاه والایی برخوردار است. به علاوه، توجه به سابقه تصویب اصول قانون اساسی و پیشینه آن موضوع در دوران پیش از انقلاب نیز می‌تواند در فهم مراد مقنن اساسی و چرایی ورود آن موضوع به قانون اساسی راهگشا باشد. در کنار ابعاد مذکور، توجه به مطالعات تطبیقی نیز همواره در شناخت نقاط قوت و ضعف قوانین نقش‌آفرین بوده است و در مطالعات حقوق اساسی نیز از این نقش کاسته نمی‌شود.

هرچند تاکنون کتب و مقالات متعددی در خصوص قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نگاشته شده که در جای خود نیز شایسته تقدیر و قابل استفاده است، ولی جای خالی شرحی جامع و همه‌جانبه در خصوص هر یک از اصول قانون اساسی که ابعاد فوق را در نظر داشته باشد، به شدت احساس می‌شود. از نیمه دوم دهه هشتاد تصمیم گرفته شد تا شرحی هرچند مختصر بر اصول قانون اساسی تهیه و به علاقمندان مباحث حقوق اساسی تقدیم گردد. از این رو جمعی از پژوهشگران حوزه حقوق عمومی، زیر نظر اینجانب گرد هم آمده و با هدف نگارش شرحی جامع بر هر یک از اصول قانون اساسی شروع به کار کردند. در این کار، هر یک از پژوهشگران، نگارش شرح یک یا چند اصل از اصول قانون اساسی را بسته به مطالعات تخصصی خود بر عهده گرفته و پس از نگارش متن، سایرین به صورت مکتوب در مورد آن اظهار نظر کرده و در نهایت در جلسه‌ای با حضور اینجانب، نظرات پیرامون متن نگاشته شده جمع‌بندی شده و سپس نویسنده با توجه به مباحث مطروحه، متن را اصلاح و نهایی کرده است. این مجموعه وجوه تمایز متعددی نسبت به کارهایی که تاکنون در این عرصه انجام شده است، دارد که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: توجه به مبانی انقلاب اسلامی و موازین اسلامی در تبیین اصول قانون اساسی؛ نگاه به سابقه موضوعات مطرح در هر اصل قانون اساسی در قانون اساسی مشروطه، مشروح مذاکرات قانون اساسی و همچنین قوانین و مقرراتی که در خصوص آن موضوع، در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران به تصویب رسیده است؛ توجه به نظرات مختلف شورای نگهبان در مورد هر اصل قانون اساسی اعم از نظرات تفسیری و سایر نظرات شورا؛ در نظر داشتن ارتباط اصول مختلف قانون اساسی با یکدیگر؛ توجه به مطالعات تطبیقی و در نهایت و حسب مورد، آسیب‌شناسی نظری و عملی اصل مورد بحث.

با توجه به اینکه از ابتدای شروع این کار، هریک از پژوهشگران بسته به پیشینه مطالعاتی خویش، شرح یک یا چند اصل از اصول قانون اساسی را برعهده گرفت، ترتیب مقالات آماده شده با ترتیب اصول قانون اساسی مشابه نیست. از این رو تصمیم بر آن شد که مقالات آماده شده، با توجه به فصول قانون اساسی، در کنار هم قرار گرفته و مجلدات این مجموعه را تشکیل دهد. آنچه در برابر خوانندگان گرامی قرار دارد، ششمین جلد از این مجموعه است که دربردارنده سه مقاله در شرح اصول ۱۱۳ و ۱۲۷ قانون اساسی (آقای دکتر حسین عبداللهی، پژوهشگر پژوهشکده شورای نگهبان و استادیار دانشگاه شاهد) و اصل ۱۲۳ قانون اساسی (آقای دکتر ابولفضل درویشوند، پژوهشگر پژوهشکده شورای نگهبان و مدرس دانشگاه) است. امیدوارم که مجلدات بعدی این مجموعه نیز به زودی برای انتشار آماده شده و به جامعه علمی کشور عرضه شود.

در اینجا از تمام کسانی که در تهیه این مجموعه و پیشبرد آن به هر نحو مؤثر بودند، تشکر کرده و توفیقات روزافزون ایشان را از خداوند متعال خواهانم.

دکتر عباسعلی کدخدایی

استاد دانشگاه تهران